

Vice-admiral **MATE JERKOVIC**

BORBENI POREDAK I IZVRŠENJE PROBOJA OPERATIVNE GRUPACIJE IZ OKRUŽENJA

Uspjeh proboja neke operativne grupacije iz okruženja zavisi u velikoj mjeri kako od valjanosti prethodnih¹⁾ i neposrednih²⁾ priprema, tako i od svrsishodnog postrojavanja borbenog poretka pravilne organizacije sadejstva, veze i komandovanja i samog načina izvođenja proboja. U toku daljeg izlaganja zadržaću se na razmatranju svakog od ovih utjecajnih faktora.³⁾

Postrojavanje borbenog poretka

Specifičnosti borbenog poretka neke okružene operativne grupacije za izvršenje proboja iz okruženja proizilaze iz uslova u kojima se ona nalazi neposredno pred sam proboj i iz zadataka pred kojima će se nalaziti u toku izvršenja proboja. Borbeni poredak u tim uslovima mora biti tako postrojen da omogućava sigurno i brzo razbijanje obruča, dezorganizaciju taktičke dubine napadača, brz tempo napredovanja čitave grupacije kroz operativnu dubinu napadača, sigurnu zaštitu njene pozadine i bokova i zaštitu od dejstva neprijateljske avijacije.

Da bi se došlo do pravilnog zaključka o tome koje elemente treba da ima borbeni poredak operativne grupacije za izvršenje proboja iz okruženja, potrebno je proanalizirati iskustvo iz većeg broja poznatih historiskih primjera uspješnog proboja iz okruženja. Naravno, u svakom konkretnom slučaju moralo je biti izvjesnih razlika, već prema konkretnoj situaciji.

Tako je, naprimjer, borbeni poredak za proboj iz okruženja naše glavne grupacije od pet divizija (odnosno petnaest brigada) za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive 28 maja 1943 godine bio predviđen ovako:

¹⁾ Vidi članak »Proboj operativne grupacije iz okruženja (opća razmatranja)«, »Vojno delo«, br. 7 i 8/1955 god.

²⁾ Vidi članak »Neposredne pripreme proboja operativne grupacije iz okruženja«, »Vojno delo«, br. 9/1955 god.

³⁾ Razmatranja u ovom i člancima pomenutim pod 1) i 2) pretstavljaju za-pravo nastavak i završetak članka »Borba operativne grupacije u uslovima okruženja« (»Vojno delo«, br. 6/1951), te će zajedno s njim i člankom pukovnika Kolba »Operacije za okruženje kroz istoriju« (»Vojno delo«, br. 1/1951) pretstavljati jednu manje-više zaokruženu cjelinu.

- prvi (udarni) ešelon — četiri brigade,
- drugi ešelon (bočno obezbjeđenje) — šest brigada,
- treći ešelon (zaštitni) — pet brigada,
- specijalni ešelon — nekoliko hiljada ranjenih i bolesnih.

Ovakav borbeni poredak diktiran je konkretnom situacijom u momentu njegovog postrojavanja. Osnovne karakteristike te situacije bile su slijedeće: prvo, na sektoru zaplaniranog proboja nalazila se rastegnuta 118 njemačka divizija, te je naš prvi ešelon bio dovoljno jak da brzo probije položaje te divizije; drugo, neprijatelj je, primjetivši pokrete naših glavnih snaga prema zaplaniranom otrsijeku proboja, počeo s ostalih dijelova fronta prebacivati snage kao krilna pojačanja svojoj 118 diviziji i vršiti bočni pritisak, osobito s juga; uslijed toga je 2 proleteraška divizija, koja je inače bila predviđena za prvi ešelon, morala biti angažovana, zapravo, kao dio trećeg, zaštitnog ešelona. Osim toga, opravdano se očekivalo da će naš drugi ešelon imati itekako mnogo posla s ozbiljnim bočnim udarima neprijatelja još od samog početka proboja. Zato su drugi i treći ešelon bili veći od prvog. Treći ešelon koji je u početku imao pet brigada tek kasnije je smanjen na tri brigade (7 divizija, sastavljena od dvije brigade, poslije proboja obruča, izišla je iz sastava trećeg ešelona i ušla u sastav drugog ešelona). Naravno, nikakve artiljerijske i protivavionske grupe, kao ni tenkovske i protivtenkovske rezerve, nisu oformljene, iz prostog razloga što je zbog teško prohodnog terena bilo naređeno da se teška tehnika uništi da ne bi pala u ruke neprijatelju. Navedeni primjer najjasnije govori o neosnovanosti svakog šablona u ratnoj praksi uopće, a posebno kada je riječ o postrojavanju borbenog poretka pri proboju iz okruženja.

Iz ovog i niza drugih primjera, koje sam analizirao a neću ih ovdje navoditi, može se rezimirati jedan školski primjer postrojavanja borbenog poretka pri proboju iz okruženja, u kome su prikupljena najpozitivnija iskustva. Vodeći račun o osnovnim zadacima koji su se u ratnoj praksi gotovo bez izuzetka nametali okruženoj grupaciji u ovakvim prilikama (o kojima je naprijed bilo riječi), borbeni poredak za izvršenje proboja operativne grupacije iz okruženja, po mome mišljenju, trebalo bi da ima slijedeće elemente:

- prvi ešelon — udarna grupa ili grupa proboja;
- drugi ešelon — grupa bočnih obezbjeđenja;
- treći ešelon — zaštitna grupa;
- specijalni ešelon — neborbeni, pozadinski dio grupacije;
- ešelon rezervi — opća, tenkovska i protivtenkovska;
- nekoliko pokretnih odreda za zaprečavanje (POZ);
- artiljerijska grupa — jedna ili više;
- protivavionska artiljerijska grupa — jedna ili više.

Ovaj obrazac sastavljen je izborom elemenata borbenog poretka iz više raznih praktičnih primjera, te zbog toga predstavlja neki uopćeni školski — teoriski primjer, koji, besumnje, obezbjeđuje svestrano izvršenje svih zadataka, koji se mogu postaviti operativnoj grupaciji u toku proboja. U pojedinim, konkretnim slučajevima može izostati ovaj ili onaj element borbenog poretka, a da uspjeh proboja ipak bude u potpunosti

obezbijeden. Tako, naprimjer, proboj se može vršiti i bez artiljerijske grupe, osobito noću, ili i bez tenkovske rezerve, a vršiće se, naravno, uvijek onda kad je okruženoj grupaciji ostalo malo ili nimalo tenkova uslijed dotadašnjih teških borbi. Tako isto može izostat i opća rezerva, s tim da njene zadatke prime na sebe dijelovi drugog ešelona, itd.⁴⁾

Općenito govoreći, fizionomija borbenog poretka za proboj iz okruženja i sastav pojedinih ešelona toga poretka zavise u prvom redu od položaja neprijateljskih snaga u odnosu na izabrani ostsjek i pravac proboja, od karaktera zemljišta koje treći ešelon treba da drži do izvršenja proboja, od uslova komunikativnosti zemljišta oko okruženog rejona, kao i od tehničke snabdjevenosti i stepena motorizacije okružavajućeg neprijatelja. Razumije se samo po sebi da se sastav i jačina pojedinih ešelona mogu mijenjati u toku proboja naročito prema karakteru protivdejstva neprijatelja, kao što se to pokazalo u prošlom ratu.

U svakom slučaju, sama delikatnost položaja grupacije pri probouju iz okruženja zahtijeva da borbeni poredak bude tako postrojen da odsustvo ovog ili onog njegovog elementa ne bi usporilo ili onemogućilo brz i siguran proboj.

Namjena i zadaci pojedinih elemenata borbenog poretka

Jačina i kvalitativni sastav svakog pojedinog elementa (ešelona) borbenog poretka zavise od namjene i osnovnih zadataka koje taj ešelon treba da riješi u sklopu čitavog proboja.

Najteže i najodgovornije zadatke, svakako, ima prvi ešelon. On je dužan da silovitim i iznenadnim udarom na određenom ostsjeku fronta razbije neprijateljski obruč u minimalno kratkom roku i da bez ustavljanja uništava ili odbacuje sve rezerve koje neprijatelj bude dovlačio na pravac proboja. Prvi ešelon ima zadatak da brzim tempom raščišćava put svim ostalim dijelovima grupacije do potpunog završetka proboja, tj. do spajanja okružene grupacije sa glavnim snagama, odnosno do njenog spajanja s deblokirajućom grupom, ili pak do njenog izbijanja u duboku operativnu pozadinu neprijatelja, na široki manevarski prostor. Prema tome, ovaj ešelon mora biti i brojno najjači i sastavljen iz kvalitativno najboljih raspoloživih snaga i sredstava. Načelno, u njega treba da uđe skoro polovina svih snaga i pretežni dio svih raspoloživih sredstava ojačanja. Ako, radi boljeg objašnjenja, uzmemo sastav grupacije od devet pješadiskih divizija s minimalnim ojačanjima — naprimjer, od jedne tenkovske brigade, četiri do pet artiljerijskih i minobacačkih pukova, jedan do dva PT puka i jedan do dva inžinjeriska puka — onda bi u takvom slučaju u prvi ešelon, normalno, trebalo da uđu 4—5 divizija, tenkovska brigada, 2—3 artiljerijska puka, jedan PT puk i jedan

⁴⁾ Tako je, naprimjer, njemačka grupacija »Stenmermann«, sastava sedam divizija, imala u prvom ešelonu četiri divizije, od kojih jednu u rezervi komandanta prvog ešelona; u drugom ešelonu — jednu diviziju; u trećem ešelonu — dvije divizije; artiljerija je bila koncentrisana u grupu, tenkovi i specijalni ešelon dodijeljeni trima divizijama prvog ešelona. (Vidi pomenuti članak u »Vojnom delu«, br. 9/1955.)

inženjeriski puk. Razumije se da bi sastav tog ešelona u nekoj konkretnoj situaciji mogao biti i drukčiji. Isto tako, razumljivo je da i taj prvi ešelon ne bi bio postrojen u jednoj liniji nego bi imao svoju dubinu, svoje podešelone.

U vezi s ovim najzgodnije je da odmah razmotrimo nužnu i moguću širinu oštjeka fronta gdje se vrši proboj i srednju udaljenost ove okružene grupacije od glavnih snaga van okruženja. Ovo je potrebno zato da bismo kroz izvjesne cifre vidjeli stvarnu mogućnost učinka tako sastavljenog prvog ešelona. Ovakva grupacija vršila bi, normalno, proboj fronta širine 8—10 km. Ako uzmemo da će ešelon proboja od pet divizija imati u prvoj liniji četiri divizije, onda bi na jednu diviziju otpadao front širine 2—2,5 km, što bi garantovalo siguran uspjeh. Drugo, kao što je poznato, neprijatelj sa svoje strane, kad okruži neku grupaciju nastoji da ostale snage van okruženja potisne što dalje od okruženog rejlona, i obrazuje t.zv. »vanjski front« (ako ne može više da ih goni) sa ciljem da im spriječi da svojim protivudarima deblokiraju okruženu grupaciju. S obzirom na domet savremene artiljerije, okružujući je u prošlom ratu nastojao da minimalna razdaljina između okruženog rejlona i tog »vanjskog fronta« ne bude manja od 40 km, tj. toliko da u tom međuprostoru njegove snage ne budu izložene sa dvije strane dejstvu artiljerijske vatre okruženih snaga i snaga van okruženja. Ta razdaljina je u toku Drugog svjetskog rata često iznosila i preko 100 km. Prema tome, prvi ešelon grupacije koja se probija iz okruženja treba da prokrci put čitavoj grupaciji na relaciji dužine najmanje 40 km. Ako uzmemo u obzir sve ranije pomenute okolnosti s kojima se može susresti takva formacija u toku proboja i tome dodamo činjenicu da taj međuprostor nije uređen po principima pozicione odbrane, da neprijatelj ni na jednom pravcu tamo ne može imati ili blagovremeno dovući snage radi stvaranja više od dvojne premoći, — onda se može računati da će prosečni dnevni tempo nastupanja grupacije iznositi od 10—15 km. To znači da se međuprostor od 40—100 km može preći u roku od 3—7 dana i da je prvi ešelon u stanju da podnese takve napore, kao što je to praksa Drugog svjetskog rata potpuno potvrdila.⁵⁾

Drugi ešelon — grupa bočnih obezbjeđenja — ima zadatak da se kreće pozadi prvog ešelona i da obezbjeđuje bokove koridora koji je stvoren dejstvom prvog ešelona. Ovo bočno obezbjeđenje treba da traje sve dotle dok se ne izvuču iz okruženja čitav borbeni poredak okružene grupacije. Poslije toga drugi ešelon se može sviti u zaštitnicu umjesto trećeg ešelona, koji će pojačati prvi ešelon i ući u njegov sastav ili će obrazovati novi drugi ešelon. Na taj način drugi i treći ešelon mijenjaju svoje uloge do završetka proboja. Drugi ešelon vrši bočno obezbjeđenje zauzimanjem podesnih položaja lijevo i desno (ili samo s jedne strane — već prema terenskim uslovima) i odbija sve protivnapade i protivudare koje neprijatelj poduzima s ciljem da ponovo zatvori obrazovani koridor. Nekad će biti potrebno i moguće da drugi ešelon i proširi stvoreni koridor

⁵⁾ Vidi »Uporednu tablicu« u članku »Borba operativne grupacije u uslovima okruženja« — »Vojno delo«, broj 6/1951.

u jednu ili u obje strane, omogućavajući time prvom ešelonu da se ne obazire lijevo i desno, i da što brže nadire naprijed. Dakle, drugi ešelon ponekad pojačava snage prvog, a ponekad i snage trećeg ešelona, što će zavisiti od situacije. Pojačavanje trećeg ešelona doći će u obzir osobito onda kad neprijatelj vrši jači pritisak na zaštitnicu nego na bokove prodora. Do ovoga će doći redovno onda kad se rezerve okružavajućeg neprijatelja nalaze na suprotnoj strani od pravca proboja. Nekad se može desiti da drugi ešelon dobije zadatak da pomogne izvlačenje zaštitne grupe, koju je neprijatelj uspio otsjeći i ponovo okružiti.

Prema karakteru i opsegu zadataka drugog ešelona podešava se i njegov sastav. Njegova jačina obično ne prelazi više od jedne četvrtine ukupnih snaga grupacije. Najbolje je da bude mehanizovan, tim prije što on ima da vrši najviše pokreta u najrazličitije strane i što se, poslije izvlačenja svih snaga iz rejonu okruženja, kao što rekoh, pretvara u zaštitnicu, koja redovno vodi borbu po principima manevarske odbrane. Treba dodati još i to, da ovaj ešelon, s obzirom na njegov osnovni zadatak, valja ojačati protivtenkovskim sredstvima (PT artiljerijom, RRB, PT minama), inženjerijom, a i tenkovima, ako ih ima.

Treći ešelon (zaštitna grupa) u koji obično ulazi do jedne četvrtine ukupnih borbenih snaga grupacije, ima zadatak da najžilavijom odbranom relativno širokog dijela kružnog fronta na kome se ne vrši proboj zadrži nadiranje neprijatelja dok prvi ešelon ne razbije obruč i dok se ne izvuku sve ostale snage iz okruženja. Radi privezivanja za sebe što većih snaga i rezervi neprijatelja, ovaj ešelon dužan je da na vjerojatnim pravcima proboja vrši što jače demonstracije. Prema stepenu napredovanja prvog ešelona i ostalih dijelova borbenog poretka, jedinice trećeg ešelona treba da se povlače s položaja na položaj za glavninom snaga, po principima manevarske odbrane, vodeći uvijek računa o tome da rastojanje od glavnine ne bude manje od 20 km (nešto preko dometa osnovne mase artiljerije neprijatelja) niti veće od 40 km. Ako bi otstojanje bilo manje od 20 km onda bi neprijatelj svojom artiljerijom mogao da tuče čitav borbeni poredak sa začelne strane, a ako bi otstojanje bilo veće od 40 km, onda bi se neprijatelju pružila prilika da otsiječe zaštitnicu od glavnih snaga i da je ponovo okruži i uništi. Tako je, naprimjer, zaštitnica (treći ešelon) naše glavne operativne grupacije, pri probouju iz okruženja 3 juna 1943 godine, zaostala od glavnih snaga (oko 115 km) tako da je bila ne samo ponovo okružena nego je i pretrpjela osjetne gubitke pri svom samostalnom probouju iz okruženja. Ovakvo zaostajanje naše zaštitne grupe bilo je utoliko manje opravdano što je baš tih dana (tj. od 31 maja do 5 juna) pritisak na nju bio sasvim izostao.⁶⁾

Pošto se izvuče iz okruženja, treći ešelon može da preuzme ulogu drugog ešelona. Zato ga, takođe, treba snabdjeti PT i PP zaprečnim sredstvima i sredstvima za rušenje i zadimljavanje, koja, baš u tom ešelonu, mogu imati naročito široku primjenu. On izvodi masovna rušenja po posebnom planu u kome treba da je označeno koje objekte, kada i kojim redom hitnosti treba rušiti.

⁶⁾ Vidi, Đ. Kladarin »Slom Četvrte i Pete ofanzive«, str. 330—369.

Tenkovska i protivtenkovska rezerva, kao i *POZ*-ovi, služe za pojačanje jednog od tri navedena ešelona, prema razvoju situacije; dok artiljerijska grupa, ukoliko se formira, uglavnom treba da djeluje za račun prvog ešelona. Ovo utoliko prije što će branilac, u težnji da spriječi proboj, svojom artiljerijom u prvom redu tući čelo napadačevog borbenog poretka. *PA grupa* treba da vrši zaštitu borbenog poretka iz vazduha, a naročito specijalni ešelon i glavne snage prvog ešelona.

Specijalni ešelon, koji se formira od pozadinskih jedinica i ustanova (uključujući i sanitetske ustanove s ranjenicima i bolesnicima), načelno treba da se kreće odmah iza prvog ešelona.⁷⁾ Da bi bio što pokretljiviji, pozadinske ustanove treba rasteretiti od svega što nije neophodno za izvršenje proboja i suvišni materijal uništiti. Pri tome je najcjelishodnije da se transportna motorna sredstva u prvom redu iskoriste za prenos ranjenika i bolesnika, koji se obavezno imaju evakuisati. Ako nema dovoljno motornih vozila za to mogu poslužiti obična kola, a ako ni njih nema onda se nepokretni ranjenici moraju nositi na rukama. Iako se kreće pod zaštitom prvog, drugog i trećeg ešelona, specijalni ešelon treba da dobije još i svoje neposredno obezbjeđenje od napada sa zemlje i iz vazduha, i to utoliko jače ukoliko je veći broj ranjenih i bolesnih. Načelnik za pozadinu cjelokupne formacije rukovodi ovim ešelonom, obraćajući posebnu pažnju na čvrstu strojevu i marševsku disciplinu unutar ešelona, zato što je ovaj ešelon, po prirodi stvari, sklon neredu, pa nekad i panici. U praksi se redovito dešavalo da je specijalni ešelon suviše izostajao ako je neprijatelj pružao jači otpor prvom ešlonu, i obratno, ako je neprijatelj vršio jači pritisak na zaštitnicu, onda je specijalni ešelon prosto nalijetao na poredak prvog ešelona i ometao ga u radu.

Organizacija sadejstva

Ovdje mislim u kratkim crtama rasvijetliti tri osnovna pitanja: organizaciju sadejstva između pojedinih elemenata borbenog poretka operativne grupacije pri probou; organizaciju sadejstva između okružene grupacije i deblokirajuće grupe, ukoliko se predviđa upotreba ove kao pomoć snagama koje se probijaju iz okruženja i, najzad, organizaciju sadejstva između snaga koje se probijaju iz okruženja, deblokirajuće grupe i vazdušnog desanta ili partizanskog odreda, koji, takođe, može da se pojavi kao poseban borbeni element pri probou neke formacije iz okruženja. S obzirom da u pogledu organizacije sadejstva među rodovima vojske pri probou nema bitne razlike od organizacije njihovog sadejstva u napadu, to smatram da je nije nužno posebno razrađivati i na ovom mjestu.

Osnova organizacije *sadejstva među pojedinim elementima borbenog poretka* neke grupacije pri probou iz okruženja određena je samom namjenom i zadacima pojedinih ešelona. Povezujući dejstva tih

⁷⁾ Njemački general *Stemmermann* je u postrojavanju za proboj borbenog poretka svoje grupacije išao čak tako daleko da je neposredno iza svake divizije prvog ešelona određivao dio pozadinskih dijelova grupacije.

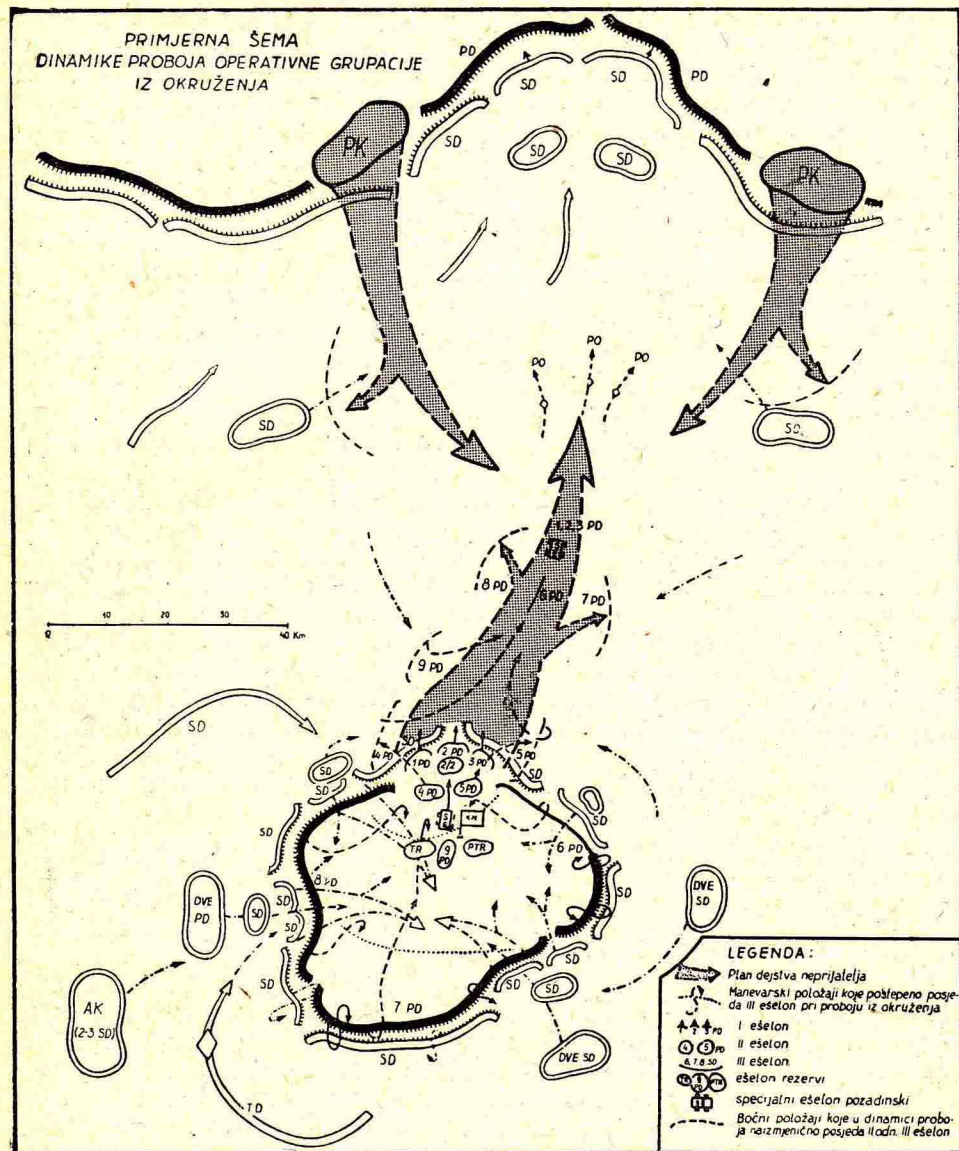
ešelona i usmeravajući ih jednom cilju, komanda grupacije mora odrediti: momenat uvođenja u borbu drugog ešelona (grupe bočnih obezbjeđenja), tj. do koje linije mora stići prvi ešelon u momentu kad će se uvesti drugi; do koje mjere je dužan drugi ešelon da proširi stvoreni koridor i do kog momenta treba da drži svoje bočne položaje s obzirom na potrebe svih ostalih snaga koje se kreću pozadi njega; kad treći ešelon (zaštitna grupa) treba da odstupa na nove položaje i, konkretno, na koje, s obzirom na dejstva i dostignuti uspjeh prvog ešelona u određenim momentima; na koji način, kad i kakvim snagama i sredstvima treba drugi ešelon i ešelon rezervi da pomognu trećem ili prvom ešelonu ako se za to pokaže potreba; kad treći ešelon (zaštitna grupa) treba da prođe kroz koridor koji je stvorio prvi i proširio i obezbijedio drugi ešelon i kad će i gdje treći ešelon mijenjati ulogu s drugim ešelonom; gdje će se nalaziti pri pokretu čitavog borbenog poretka komanda grupacije i komande pojedinih ešelona i ko je s kim dužan uspostaviti i održavati vezu, određujući sredstva i način održavanja veze sadejstva i veze komandovanja među ešelonima.

Da bi najstarija komanda u okruženju mogla pravilno riješiti ova pitanja sadejstva, potrebno je da u svakom konkretnom slučaju ima jasnu sliku kako će teći sam proboj. Nemoguće je dati za sve slučajeve jedinstvenu sliku toga proboja, ali se može reći: prvo, da će se drugi ešelon načelno uvoditi u proboj onda kad prvi ešelon izbije na liniju diviziskih rezervi okružavajućeg, tj. onda kad prvi ešelon izvrši proboj i uklini se u neprijateljski raspored na otkliku proboja fronta na dubinu otprilike 5—6 km. Po vremenu to će biti oko 3—4 časa poslije početka proboja. Na taj način će prvi ešelon stvoriti polukružni front širine oko 20 km. S obzirom na to da on, po karakteru svoje namjene, treba da nastupa energično što dalje, potrebno je da se smijene njegove snage s bokova toga klina, a to je dužnost drugog ešelona.

Uvođenjem u borbu drugog ešelona bokovi proboja se učvršćuju ili se klin još više proširuje u stranu bokova, što će zavisiti od situacije. Proširivanje proboja treba uvijek vršiti (ali ne više od 15—20 km) da bi se time potpuno obezbijedio čitav borbeni poredak od dejstva artiljerije i minobacača iz neprijateljske glavnine.

Treći ešelon, kao što je ranije rečeno, treba da odstupa borbom po principima manevarske odbrane, tj. pod borbom s položaja na položaj u pravcu mjesta proboja. Skokovi trećeg ešelona treba da budu takvi da udaljenost prednjeg kraja prvog ešelona od prednjeg kraja trećeg ešelona ne bude manja od 20 ni veća od 40 km. Ove granice raspona, pored ranije navedenog, omogućavaju drugom ešelonu da relativno brzo ukazuje pomoć unaprijed — prvom ešelonu i unazad — trećem ešelonu. Drugim riječima, time se omogućava kretanje cijele formacije unaprijed i sprečava otsijecanje i ponovno okruženje trećeg ešelona, koji se nalazi u vrlo kritičnoj situaciji sve dok god ne iziđe kroz otvoreni koridor iz prvobitnog rejonu okruženja.

Najzad, treći ešelon treba da otpočne izlaziti iz okruženja onda kada se čelo prvog ešelona udalji otprilike 20—30 km od mjesta proboja. Njegove snage treba da prolaze kroz koridor pod zaštitom drugog ešelona

i da se trude da što prije dostignu glavninu prvog ešelona. Poslije toga drugi ešelon odmah silazi sa svojih položaja bočnog obezbjeđenja i automatski se pretvara u zaštitnicu čitavog poretka. (Vidi šemu br. 1.)

Što se tiče sadejstva između snaga koje se probijaju iz okruženja i deblokirajuće grupe više komande i ovih s eventualnim vazдушnim desantom, odnosno s partizanskim odredom, može se na osnovu iskustva

takođe fiksirati nekoliko principa i normi koji mogu poslužiti za orijentaciju.

Ako se do Prvog svjetskog rata rijetko događalo da okruženi blagovremeno dobije pomoć spolja, dotle je to u Drugom svjetskom ratu kod okruženih snaga (naročito njemačkih) bila skoro redovna pojava,⁸⁾ blagodareći mnogo razvijenim transportnim sredstvima (železnice, automobilski saobraćaj, vazdušni saobraćaj), kao i sredstvima radioveze.

Karakteristično je da se vrlo mali broj okruženih njemačkih grupacija (iz navedenih primjera) izvukao iz okruženja, iako im je sadejstvovala deblokirajuća grupa, a da su se pomenute naše okružene grupacije redovno uspješno probijale iz okruženja, iako im niko izvana nije sadejstvovao. Uzrok neuspjeha u prvom i uspjeha u drugom slučaju ne leži samo u tome da li je ili nije upotrebljavana deblokirajuća grupa nego i u nekim drugim faktorima.

Pitanje sadejstva deblokirajuće grupe sa snagama koje se probijaju iz okruženja uglavnom se svodi na to, kako i u kom momentu treba upotrebiti deblokirajuću grupu, kolika ona treba da bude u svakom konkretnom slučaju i kako povezati njena dejstva sa dejstvima grupacije koja se probija iz okruženja.

Deblokirajuća grupa može imati, uglavnom, dvojak zadatak: ili da pomogne okruženoj grupaciji da se što prije i što uspješnije probije iz okruženja i da se spoji s glavnim snagama više komande, ili da se ona sama probije do okružene grupacije i da se s njom spoji da bi poslije toga zajedničkim snagama (koristeći rejon okruženja) produžile razvijanje daljnjih uspjeha. I u jednom i u drugom slučaju ona može dobiti poseban zadatak da u sadejstvu s okruženom grupacijom okruži i uništi dio neprijateljskih snaga koje okružuju grupaciju, odnosno koje se nalaze na pravcu proboja. Kakav cilj i kakve će zadatke postaviti viša komanda deblokirajućoj grupi zavisiće od opće situacije na datom dijelu fronta, od sredstava kojima raspolaže viša komanda (odnosno od općeg odnosa snaga), od protezanja vanjske linije fronta, od uslova zemljišta, od udaljenosti okružene grupacije od deblokirajuće grupe, od značaja okruženog rejona, itd. U svakom slučaju, ako viša komanda riješi da upotrebom deblokirajuće grupe pomogne proboj iz okruženja, onda njena jačina i sastav treba da obezbijedi ne samo uspješan proboj nego i visok tempo nastupanja.

Deblokirajuća grupacija Manštajna, koja je bila određena da pomogne i obezbijedi proboj njemačke okružene grupacije pod Staljinogradom koncem 1942 godine, bila je sastavljena od osam svježih divizija (tri tenkovske, dvije konjičke i tri pješadijske). Sličan sastav imala je i Tormosinska grupacija, koja je bila predviđena za sadejstvo Manštajnu. Nema sumnje da je ovakav kvalitativni i kvantitativni sastav ovih grupa pretstavljao ozbiljnu udarnu pesnicu, sposobnu da izvrši dobiveni zadatak. Što te grupe, i pored toga nisu izvršile zadatak, krivica ne leži na njima nego na fon Paulusu, komandantu okružene njemačke grupacije,

⁸⁾ Gotovo u svim navedenim primjerima »Uporednoj tablici« (vidi cit. članak »Vojno delo«, br. 6/1951) dejstvovala su i deblokirajuće snage.

koji nije istovremeno krenuo u susret deblokirajućim grupama nego je pasivno čekao i time dozvolio da snage Crvene armije najprije razbiju Manštajna i Tormosinsku grupu, a zatim da se okrenu protiv samog fon Paulusa. Znači, ovdje je ispušten jedan od bitnih momenata sadejstva — jednovremenost dejstva okruženog i deblokirajuće grupe, što je, pored ostalog, i dovelo do neuspjeha. A kakav su značaj imala i koliko su pomoć za fon Paulusa pretstavljala dejstva pomenutih deblokirajućih grupa, vidi se najbolje po tome što je likvidacija fon Paulusove okružene grupacije odgođena za 40 dana.⁹⁾

U Brodskoj operaciji deblokirajuća grupa nije bila dovoljno jaka, jer je takoreći izgubila dah na svega 5—10 km od okružene grupacije. U Korsunj-ševčenskoj operaciji to udaljenje (iz istih razloga) iznosilo je samo 4—8 km, itd.¹⁰⁾

U Balatonskoj operaciji, januara 1945 godine, tri njemačke deblokirajuće grupe uvedene su u borbu postepeno jedna za drugom, s ciljem da iz budimpeštanskog okruženja izvuku grupaciju njemačkog generala Ferera. Prva deblokirajuća grupa, koja je angažovana 2 i 4 januara 1945 godine, imala je šest tenkovskih i dvije konjičke divizije, druga deblokirajuća grupa koja je stupila u borbu 7 januara bila je sastavljena od tri tenkovska korpusa i pet pješadiskih divizija, i treća deblokirajuća grupa, koja je angažovana 18 januara, imala je dva tenkovska i jedan artiljeriski korpus i tri pješadiške divizije. Međutim, ni ove deblokirajuće grupacije nisu uspjele izvršiti svoj zadatak, u prvom redu zbog toga što su na brzinu skupljene sa raznih sektora zapadnog bojišta, tako da se nisu mogle jednovremeno uvesti u borbu, što je već bilo potpuno jasno da je Njemačka izgubila rat i što udarnost i upornost njenih snaga nisu više bile u skladu sa njihovom brojnošću i tehničkom opremljenošću.¹¹⁾

Ukratko, analiza svih nama poznatih neuspješnih pokušaja probija pokazuje da je pri donošenju odluke za upotrebu deblokirajuće grupacije i pri organizaciji sadejstva između nje i okruženih snaga bio ispušten iz vida neki od gore navedenih bitnih momenata, tj. ili je kvantitativni ili kvalitativni odnos snaga bio suviše u korist okružavajućeg, ili je deblokirajuća grupa bila prerano ili prekasno uvedena u borbu, ili nije bilo sadejstva po vremenu ili po prostoru između nje i snaga koje su se probijale iz okruženja, i t.s.l.

Organizacija sadejstva između deblokirajuće grupe i okružene grupacije spada u dužnost više komande, tj. komande koja je pretpostavljena i snagama koje se probijaju iz okruženja i snagama koje im izvana u tome pomažu. U svakom slučaju, suština organizacije toga sadejstva zahtijeva da se odredi: bliži i slijedeći zadatak okružene grupacije i deblokirajuće grupe; pravac glavnog udara (nastupanja) i jedne i druge grupacije; susretna točka do koje moraju stići obje grupacije u točno određeno vrijeme; način sadejstva i održavanja veze između tih grupa-

⁹⁾ Vidi »Glavne operacije Crvene armije«, izd. Vojno-polit. biblioteke 1946.

¹⁰⁾ Vidi »Iz iskustva otadžbinskog rata«, Voenizdat, 1945.

¹¹⁾ Vidi, ppuk. N. Artemjev, »Razbijanje njemačko-fašističke armije u Mardarskoj«, Voenizdat, 1947.

cija; vrijeme početka operacije proboja, odnosno deblokiranja. Treba napomenuti da je u prošlom ratu obično deblokirajuća grupa počinjala svoja dejstva jedan ili par dana ranije nego okružena grupacija i time odvlačila pažnju, odnosno snage neprijatelja od okružene grupacije.

U iznimnim slučajevima, viša komanda, pored deblokirajuće grupe, može upotrijebiti za isti cilj i veći ili manji vazdušni desant, koji se redovito baca na pravac proboja između grupacije koja se probija iz okruženja i deblokirajuće grupe koja joj u tome sadejstvuje. Tu je važno da se u odluci za takvu upotrebu vazdušnog desanta obavezno regulišu: cilj i zadatak desanta; mesto i vrijeme njegovog spuštanja; način održavanja veze i sadejstvo između njega i okružene grupacije, s jedne, i deblokirajuće grupe, s druge strane.

U našim uslovima ulogu i zadatke ovakvih desanata mogao bi dobro da izvrši i lokalni partizanski odred, koji bi u izvjesnom smislu bio čak i podesniji za to nego vazdušni desant. Prednosti partizanskog odreda bile bi u tome što on poznaje teren na kome operiše i što izvršava ovakav zadatak već kao formirana, za zadatak unaprijed postrojena snaga, što i jedno i drugo obično nedostaje vazdušnom desantu.

Desant, odnosno partizanski odred, najbolje je upotrijebiti onda kada na pravcu proboja treba zauzeti i čvrsto držati neki za uspjeh odlučujući objekt (most, prijelaz preko rijeke, tjesnac, naseljeno mjesto, raskršće komunikacija i tome slično), koji bi, inače, mogao zauzeti neprijatelj i time osujetiti proboj.

Jačina desanta i vrijeme njegovog bacanja, prije svega, zavise: od zadatka koji treba da izvrši; od udaljenosti okruženog rejona, odnosno deblokirajuće grupe od predviđenog mjesta spuštanja; od vjerojatnog dejstva neprijatelja koji se nalazi ili može doći u rejon predviđen za spuštanje desanta; od predviđenog tempa nastupanja okružene grupacije i deblokirajuće grupe. U svakom slučaju, treba voditi računa o tome da se desant ne baci prerano i time dovede u težak, a nekad i neizdržljiv položaj. No, isto tako ne valja ni zakasnuti s njegovim spuštanjem, jer se tada postavlja pitanje da li uopće ima smisla spuštati vazdušni desant u predviđeni rejon.

Organizacija komandovanja i veza

Jedan od bitnih uslova koji obezbjeđuju ritam borbe pri proboju iz okruženja i unutarnje sadejstvo dijelova neke grupacije jeste dobro organizovana veza i pravilno postavljeno komandovanje.

Komandovanje treba da bude strogo centralizovano. To znači, prije svega, da je isključivo pravo i dužnost komande operativne grupacije da reguliše radnje i postupke svakog pojedinog ešelona kao cjeline. Ovaj zahtjev je sasvim logičan i razumljiv ako se ima u vidu ovako tijesna ovisnost uspjeha jednog ešelona od blagovremenog i pravilnog postupka drugih ešelona.

S obzirom na to da svaki ešelon kao cjelina ima svoje izrazito karakteristične zadatke, to i nad svima dijelovima jednog ešelona mora

postojati jedna komanda ešelona, bez obzira na to u čiji su organski sastav ulazili pojedini dijelovi ešelona do njegovog oformljenja. Dakle, i u okviru jednog ešelona komandovanje mora biti centralizovano.

Osnovno sredstvo veze u toku proboja jeste radio. No, osim njega treba obilato koristiti pokretna sredstva veze (oficire za vezu na automobilima, motociklima, oklopnim automobilima, tenkovima i na konjima) ako ne postoje. Za vezu između komande grupacije i komandi pojedinih ešelona, a osobito unutar ešelona, dolaze u obzir i signalna sredstva. Najzad, iako na zadnjem mjestu i samo izuzetno, pri probouju se mogu koristiti i žičana sredstva veze.

Ose veze komande grupacije i komandi svih ešelona treba da se potpuno podudaraju sa pravcem proboja. To znači da će se komandna mjesta (KM) svih ovih komandi pomjeriti jedno za drugim istim pravcem. Iz raspoložive literature o proboujima izvršenim u toku Drugog svjetskog rata nije moguće razabrati gdje su se u svakom momentu pri probouju nalazile komande grupacije, ešelona i jedinica, ali po logici stvari može se reći da bi pojedina KM u dinamici borbe, načelno, morala biti ovako postavljena:

— KM prvog ešelona pozadi borbenog poretka svoga ešelona, s tim da se ne kreće na većoj udaljenosti od 5—6 km od prednjeg kraja;

— KM specijalnog ešelona na čelu ili u sredini marševskog poretka tog ešelona, tako da bi bilo na udaljenju 8—10 km od prednjeg kraja;

— KM drugog ešelona u početku proboja na čelu ešelona, tj. 5—6 km od prednjeg kraja, a kasnije, kad ešelon zauzme bočne položaje u stvorenom koridoru, na 10—15 km od čela klina proboja; najzad, kad taj ešelon preuzme ulogu zaštitnice, KM treba da se nalazi bliže začelju ešelona ili 20—30 km od čela cjelokupne kolone grupacije;

— KM ešelona rezervi (opće, protivtenkovske i tenkovske) na čelu ešelona, tj. na oko 10—15 km od čela prvog ešelona, i

— KM trećeg ešelona za vrijeme zaštitnih borbi, načelno, u centru polukružnog fronta svog ešelona, tj. na 20—30 km od čela prvog ešelona, a na čelu svog ešelona kad se poslije izvršenja zaštite proboja svi je u kolonu i pređe kroz koridor drugog ešelona.

Komandant grupacije i komandanti pojedinih ešelona treba da se nalaze sa svojim ličnim radiosredstvima, načelno, na mjestu gdje je u datom momentu težište borbe njihovih snaga.

Izvođenje proboja

Operativna fizionomija toka proboja uglavnom je izložena ranije kada je bilo riječi o borbenom poretku pri probouju i o sadejstvu elemenata tog poretka. Zato smatram da bi bilo korisno da se još samo u najkraćim crtama izloži karakter dejstva rodova vojske u toku proboja posmatran s taktičke točke gledišta. Pri tome bi trebalo podvući samo karakterističnije momente i eventualne specifičnosti u njihovom planiranju i upotrebi.

Proboj najčešće treba da počne noću, za vrijeme magle, mećave ili uopće za vrijeme slabe vidljivosti, da bi se pored operativnog iznenađenja postiglo i taktičko iznenađenje, za čim treba težiti kad god je to moguće.

U takvim uslovima pješadija prvog ešelona nanosi prvi, iznenadni udar na otsjeku proboja. Ona pri tome nastupa u gustim streljačkim strojevima i bajonetom i bombom krči sebi put kroz borbeni poredak neprijatelja,¹²⁾ čisteći tranšeu po tranšeu i ne zadržavajući se zbog plijena i sličnog. Istovremeno, na ostalim vjerovatnim otsjecima proboja, dijelovi trećeg ešelona treba da vrše unaprijed pripremljene taktičke demonstracije (art. priprema, jaka mitraljeska i bacačka vatra, šum motora, borbeni poklici juriša, stvarni kratki ispadi, itd.) s ciljem da privuku na sebe pažnju i rezerve neprijatelja.

Pješadija prvog ešelona kreće što je moguće brže blokirajući manjim snagama pojedine manje otporne ili vatrene točke, da bi ih naknadno likvidirala specijalno oformljenim udarnim odredima, ili tu likvidaciju prepušta drugom ešelonu. Jedino one otporne točke koje se nalaze na samoj osi proboja ili u njegovoj neposrednoj blizini i koje bi ometale pokret specijalnog ešelona i ostalog dijela borbenog poretka moraju se neposredno likvidirati.

Pri sprovođenju proboja u uslovima slabe vidljivosti obično se ne provodi artiljeriska priprema, niti se oformljuju artiljeriske grupe. Pretežni dio artiljerije, koji se pridaje neposredno pukovima, bataljonima, pa čak i četama prvog ešelona, kreće se neposredno iza streljačkog stroja ili u njemu, spreman da na zahtjev pješadije tuče neposrednim gađanjem vatrene točke koje ometaju pokret pješadije. Ukoliko se oformi artiljeriska grupa, ona se kreće u skokovima od 4—5 km, neposredno iza prvog ešelona i u prvo vrijeme (dok se ne probije bliža taktička dubina obruča) načelno djeluje isključivo u interesu brzog napredovanja prvog ešelona.

U noćnom proboju, pretežni dio tenkova (ako ih ima) treba se pridati prvom ešelonu, stim da se kao tenkovi NPP kreću u streljačkom stroju ili neposredno ispred ili iza njega, djelujući kratkim udarima, u cilju uništenja žive sile i vatrenih točaka koje ometaju brzo napredovanje pješadije.

Poslije proboja taktičke dubine obruča, dio tenkova treba da obrazuje kostur manjih pokretnih odreda, ojačanih mehanizovanom PT artiljerijom i motorizovanom pješadijom i inžinjerijom, koji bi se na pravcu proboja kretali ispred prvog ešelona, na udaljenosti 10—15 km, sa zadatkom da izviđaju neprijatelja i zemljište (prelaze, prolaze, mostove, defileje, raskrsnice, naseljena mjesta, itd.) i postepeno, od položaja do položaja, posijedaju i drže te točke do nailaska prvog ešelona.

Inžinjeriske jedinice treba ravnomjerno podijeliti između prvog i trećeg ešelona, stim da u sastavu prvog ešelona krče put ostalim rodovima vojske u neprijateljskim PT i PP preprekama i rušenjima, a u

¹²⁾ Takvu formu prvog udara pri proboju izabrao je njemački general *Stemmerman* pri proboju iz okruženja u rejonu Čerkasi. Taktičko iznenađenje potpuno je postignuto i proboj je uspio.

sastavu trećeg ešelona da sprečavaju nadiranje neprijatelja, vršeći što masovnija zaprečavanja i rušenja prema stepenu povlačenja dijelova tog ešelona.

Ako grupacija raspolaže avijacijom, ili je pri noćnom proboju podržava avijacija više komande, onda će njen osnovni zadatak biti da iznurava neprijatelja, da izaziva požare u njegovoj pozadini i da osvjetljava njegov borbeni poredak i pokrete. Ako i grupacija ima ne samo svoju avijaciju nego i podršku avijacije izvana, onda raspoloživu avijaciju treba upotrebljavati centralizovano, tj. bilo u rukama komande grupacije koja se probija, bilo u rukama više komande.

*

Iskustvo iz našeg NOR-a, loše iskustvo Crvene armije iz 1941 i 1942 godine, još teže iskustvo Njemačke armije iz 1943, 1944 i 1945 godine, kao i posljednja iskustva Američke armije iz Korejskog rata, snažno nas uvjeravaju da još u mirno doba treba obučavati armiju i starješinski kadar ne samo da vješto okružava i temeljito uništava okruženog neprijatelja, nego i da se umije uspješno boriti u okruženju, ukoliko bi do njega došlo, i uspješno se probiti iz njega.